

**ABDULLA QAHHORNING “ADABIYOT MUALLIMI” ASARINING
TARJIMASI VA UNDAGI IJTIMOIIY MAVZU**

Matjanova Nodira Xojaxmetovna

O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Shahnoza Muxtarova

Annotatsiya: *Ushbu maqolada mashhur o‘zbek yozuvchisi Abdulla Qahhorning “Adabiyot muallimi” hikoyasi qoraqalpoqcha tarjima asosida tahlil qilinadi. Hikoya orqali o‘qituvchi Baqoyev obrazida davrning muayyan bir qatlam vakilining adabiyotga va hayotga munosabati ochib beriladi. Asar realizm uslubida yozilgan bo‘lib, unda obrazlar, voqealar va bahslar orqali ta‘limning sathiyiligiga, muallimning tayyorgarlik darajasiga, yoshlar bilan ishlashdagi muammolarga chuqur e‘tibor qaratiladi. Maqolada hikoyaning zamonaviylik bilan bog‘liq jihatlari, tanqidiy ruh va qahramonlararo dialoglar orqali ochiluvchi g‘oyaviy mazmun yoritilgan.*

Kalit so‘zlar. *Realizm, ta‘lim, yoshlar.*

“Adabiyot muallimi” hikoyasi ham dolzarb muammolarning bir ko‘rinishidir. Sovet siyosatida eski o‘zbek yozuvi, kiril va lotin tillariga ketma- ket tarzda o‘tishimiz xalqni to‘mma’noda savodsiz qilib qo‘yadi. Shu bilan birgalikda, Adabiyot nima ekanligining farqiga bormay, bir bog‘dan bir tog‘dan so‘zlaydigan muallimning holatini ko‘rib, millatning ma‘naviy taqdiriga achinasan kishi. Afsuski, shu Adabiyot muallimi kabi millat va jamiyat taqdiriga befarq kimsalar hali ham oramizda bor. Adabiyot inson qalbini tarbiyalaydi, dunyoqarashini kengaytiradi va hayotni anglashga yordam beradi. Shu boisdan ham, adabiyot muallimining shaxsi va bilimi ta‘lim tizimida muhim o‘rin egallaydi. Abdulla Qahhorning “Adabiyot muallimi” hikoyasi ana shu masalaga tanqidiy yondashgan holda yozilgan. Asarda o‘qituvchi Baqoyev obrazida, ilmga yetarlicha

tayyorgarligi yo‘q, zamonaviy fikr yuritishdan yiroq bo‘lgan o‘qituvchi orqali jamiyatdagi muayyan kamchiliklar fosh etiladi. Hikoya yosh qiz Hamida va uning savollariga Baqoyevning jo‘n, mavhum javoblari orqali ochiladi. Chexov asarini tahlil qilish bahonasida hikoyada o‘qituvchi va talaba, ilm va johillik, soxta bilim va haqiqiy tafakkur o‘rtasidagi qarama-qarshiliklar ustalik bilan tasvirlanadi. Ushbu maqolada asarning qoraqalpoqcha tarjimasi asosida qahramonlar, g.,oya va uslub jihatlari yoritiladi.

Ozining aytiwina qarag'anda"kokkem adebiyat mug'alimi"hu'rmetli Boqijon Baqoyevmalxananing ishine kirib kongil kuyi tusib ketdi.Siyiringding qulag'ina jane kenetusibdi!Keneden ha'm kore siyir oning ashiwin keltirdi:keneni alayin dese aliwina qoymaydi-basin qiymildatadi ha'm dawisin koteredi.

-Haywan!Siyir emes,haywan!-dedi malxananing esigin qatti jawib.-Haywan! Ayeli Mukarramozining uyinde samawarg'a shay qoyib atir edi.

-Haywan!-dedi Baqoyev,-bul siyirdi satib oning pulina shoshqa satib aliw kerek!

Qalada shoshqa asraw mumkin emes,-dedi samawarding astina komir salib atirg'anMukarram.

-Ne ushin?Ma'n etilgen shig'ar?

Biraq Kim aytdi?Men aytip edi be? Duris mumkin emes....mumkin emes...

U'ygе kiring,Hamida kelib edi.Hamida on alti jaslardag'i suliw qiz jezdesin ko'rib quwanibqaldi.

-Siz uyde ekensiz,bilgenimde dapteringdi alib keletug'in edimg'o ay yaqshi.

Hu'rmetli Boqijon Baqoyevting kewli koterilip - siyir, oning qulag'indag'i kok kenenitumsug'i menen ariqlarning shetin shoqilap buzip jurgen shoshqa kozining aldinan otdi.

Texnikumdan rabfakka otipsen deb esitip atirman, sol iraspa? - dedi.- Hmm awa...jaqsiqilibsan.Rabfakka ot ketdi deb men aytib edim.

Hmm...Ufff,qorqip ketiwedim.... Rabfak jaqsi eken.Men Rabfakka bir ma'rte baribkordim.Kanselyarining esigine praktikum deb jazib qoyilg'an eken.Bu'l tuwri

emes.Praktikum, minimum, maksimum bularding ha'mmesi latin tilinen ya bolmasa latinshag'ajaqin sozler esaplanadi. Men,ozim sonday deb esaplayman.

Olar biraz tinish blib qaldi.

-Boqijon ag'a, - dedi qiz azraq uyalib,turib

- bir na'rseni sizden sorayjaq edim:

bizler klasda Chexovting "Uyqu istagi" hikayasin oqib shiqtiq ha'm sodan keyin bizlerbobekdi oltirgen qizdi sud qilajaqpiz.

Daveger bobekting anasi-Rahima boladi, qaralawshi-Sharifjon.

Bu'l jerde sudyalar ha'm boladi.Men qizdi aqlap, ba'rshe gunalarin ayblarin oning kuyewine.yag'niy jas qizdi bul da'rejede biymihir ekspluatatsiya qilg'an kisige qoyajaq edim. Mine sol...solardi jazdim. Bul tuwrisinda sizlerding oyingizdi bilejaqpan. Chexov bul zatdi sondaydiyjaq emesbeken?

Hu'rmetli Baqoyev oylab turib, soradi:

-Korkem adebiyat sabag'in sizlerge kim beredi? Hakimov? Aqilsiz adam! Oz ustindeislemeydi. Sawal sorag'anda ha'mme waqit "mi" (medi) sozinen keyin qoyiladi dep aytsam.kuledi.Ga'p bulda emes...Mukarram samawardi koterib kiradi. Hamida bolsa asten barib samawardi ajapasiningqolinan aldi ha'm stolg'a akelip qoydi.Ol awir ayaq ayelge samawar kotergizip qoyip indemeyqarap otig'an jezdesinen opkeleyjaq boldi, biraq uyaldi, hesh narse aytpaydi,soylemeydi.Hu'rmetli Boqijon Baqoyev ju'da shorlep turg'an eken, izme- iz tort kesa shay ishdi ha'm olterledi.

- Qamirli awqatdan keyin shay ju'da jaqsi ketedi, - dedi juzindegi terdi artip,
- Hmm...Saqaling adewir osip ketipdi, shashta'rez bolmasa adamlar maymil bolip ketetin edi. Maymil,juni togilip adam bolg'an. Bul tuwrali Engelsting aytip ketgen pikirlri bar...

- Bag'anag'in aytpag'an edingiz, Boqijon ag'a, - dep aytdi qiz,

-Chexov sonday dep aytajaq emespedi?-Hu'rmetli Baqoyev jane bir kesa shay soradi.

-Chexovma? Hmm... burjuaziya realizmi tuwrisinda gap ketkende, eng aldimen oningob'ektina diqqat qaratiw kerek. Burjuaziya realistleri tusingen olar bayan etgen

obyektivvaqiyalardi tusinip jetiw kerek boladi. Bunday degenim sebebi Chexovting ijadi basdan-ayaqputkil omiri menen birinshi burjuaziya realizmi,yag'niy...

Hmm...Mukarram, tawiqlarg'a mayek qoydingba? Qoyiw kerek bolmasa sol mayekqoymawg'a uyrenip qaladi...Allah saqlasin tawiqtan awma janiwar joq - mayekqoyg'aningdan kiyin tuwadi! Ne ushin mayek qoysang tuwadi? Qoraz ne ushin tangdaadamlar oyaw bolmagan waqit qishqiradi?

Ajayip psixalogiya tuwri emespa? Bialogiya oqig'ansizba?

Hamida bialogiyadan nezatlar oqig'anin, bul oqiwi jilinda jane nezatlar otiletug'inin soylebberdi tag'ida ozining aqlaw sozinde fiziologik dalilideri tag'ida korsetiw niyeti bar ekenin aytip,jane sozin Chexov ustine burdi.

- Hmm...- dedi Baqoyev, -Chexov tuwrisinda ozimding pikirim bar. Basqalar nezat desedesin, qanday jag'daydada oning dunyani qanday qilib qarawinda...Oning dunyag'a degenqarasi Pushkin ha'm Lermantovlarding dunyag'a qarawian u'lken parq etedi.

-Chexov Pushkin menen bir g'asrda jasag'an emes, - dedi Mukarram,- bizlerdingkitapxanada oning Maksim Gorkiy menen birge tusken suwreti bar.

Chexov 1904 jilda qaytis bolg'an boliwi kerek. Hu'rmetli Baqoyev biraz oylanip qaldi.

- Sizler qaysi Chexov tuwrisinda soyleb atirsizlar? Shaydan quy Bul Chexovhaqindama? Tuwri,bul 1904 jilding birinshi jariminda ma,yamasa,ekinshi jariminda maqaytis boldi. Basqa betoramal ber, minadan piyazding iysi kelip atir. Men sol Chexov,birinshiburjuaziya realizimining korinisi bolg'an Chexov haqinda aytib berdim

- "Uyqu istagi" qaysi Chexovdiki? - dedi Hamida.

-Hesh ga'plersiz bul Chexovdiki.

Bul narse birinshi "SOVREMENNIK"jurnalinda basilg'anOdan song hurmetli Boqijon Baqoyev tag'i kop soylep ketdi. Oning ne tuwrali soylepatirg'anin Hamida bilmeytug'in edi. Detirding degen qayaqtag'i zar sinshi Shelling degenjaziwshig'a "sen jardemshige zar bolg'ansha uling sag'an jardemshi boladi" MarkDobrolyubovting Mering menen bir qatarg'a qoyg'an;Stending degen qiziq bir dramaturgolejaq waqtinda

Demping degen bir sinshig'a "Eger butkil janiwarlardi Allah jaratg'an bolsa,men og'an hayran qalmayman, eshkemer ha'm janiwar boldima? degen.....

Hamidaning basi awirlasib ketdi ekiret a' sten, awzin ashpay esnedi.

Hamida qonaqlar menen qoshlasip koshege shiqanda qarang'i tusip edi; "Uyqu istagi"tuwrisinda jezdesinen hesh qanday pikir alalmadi.

Oning sozlerinen nezat alg'ani tuwrali ozine ozi tusindirip beretug'in eken, istep turg'anbasinda sodan basqa esh narse joq eken:praktikum, minimum, maksimum, Detirding,Stending, Shelling, Meriy, Demping.....

Xulosa. "Adabiyot muallimi" hikoyasi nafaqat muallim shaxsiga, balki butun ta'lim tizimiga tanqidiy nigoh bilan qarashga undaydi. Qoraqalpoq tilidagi tarjima orqali asarning g.,oyaviy-mazmuniy jihatlari ham chuqurroq ochiladi. Baqoyev obrazida jamiyatda uchrab turadigan yuzaki bilimdonlik, mavhumlik va befarqlik ifodalanadi. Hamida esa zamonaviy fikrlovchi yosh avlod vakili sifatida aks etadi. Bu ikki obraz o'rtasidagi tafovut orqali muallif yoshlar ta'limini isloh qilish, chinakam adabiyotni chuqur tushunish zarurligini ilgari suradi. Asar bugungi kun uchun ham dolzarbligini yo'qotmagan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdulla Qahhor. Adabiyot muallimi (hikoya)
2. https://uz.wikipedia.org/wiki/Abdulla_Qahhor#Mashhur_asarlari